

Lunds universitet
Centrum för Teologi och Religionsvetenskap
Avdelningen för kristendomens historia
KRU 002, Uppsats 5 p.
Examinator: doc. Stephan Borgehammar
Framlagd: 2007-01-12

Heraldik i Svenska kyrkan

—

Timbrering av det tredelade ämbetets vapen

Claus K Berntsen

Innehållsförteckning

Förord	5
1 Inledning	7
1.1 Introduktion	7
1.2 Syftet, frågeställning, problemformulering	7
1.3 Metod.....	7
1.4 Avgränsningar	8
1.5 Disposition.....	8
2 Heraldik – En kort historik	9
2.1 Allmän heraldik	9
2.2 Kyrklig heraldik.....	10
3 Presentation av materialet	11
3.1 Svenska kyrkan.....	11
3.1.1 Diakoner.....	11
3.1.2 Präster	11
3.1.3 Biskopar.....	13
3.1.4 Församlingar	13
3.2 Romersk-katolska kyrkan	14
3.2.1 Diakoner.....	14
3.2.2 Präster	14
3.2.3 Biskopar.....	15
3.2.4 Kloster- och riddarordnar.....	16
3.3 Church of England.....	16
3.3.1 Diakoner.....	17
3.3.2 Präster	17
3.3.3 Biskopar.....	17
4 Jämförelse av Svenska kyrkan, romersk-katolska kyrkan och Church of England	18
5 Eventuellt förslag till standardisering av heraldik i Svenska kyrkan	20
6 Sammanfattning	22
Käll- och litteraturförteckning	23

Förord

Jag har länge tyckt att ämnet heraldik, och särskilt heraldiken inom Kyrkan, är spännande och är tacksam att jag på detta sätt har fått fördjupa mina kunskaper.

Jag vill tacka Davor Zovko för hans fina illustrationer. Jag vill också tacka Johnny Hagberg för den hjälp han har gett mig genom att söka efter prästerliga vapen i hans samling av Ex Libris.

Lund, den 9 januari 2007

Claus K Bermtsen

1 Inledning

1.1 Introduktion

Jag har valt detta ämne då jag är intresserad av heraldik i allmänhet, och i synnerhet hur den används inom Kyrkan. Att jag har valt att koncentrera mig på vapnens timbrering beror på att vapenskölden förvisso anger vem personen är, men inte vad hon är. Detta gör timbreringen¹. Vapnet kan vara nytaget, med djup teologisk symbolik, eller ett gammalt släktvapen utan någon som helst symbolik för nuvarande bäraren. Detta är inte fallet med timbreringen som skiftar med bärarens sociala position i samhället. Jag vill undersöka hur detta uttrycks inom Kyrkan.

1.2 Syftet, frågeställning, problemformulering

Mitt syfte är att undersöka vilken timbrering som de facto används av diakoner, präster och biskopar i Svenska kyrkan, samt hur detta förhåller sig till två kyrkor med reglerad heraldik: Romersk-katolska kyrkan och Church of England.

Frågan jag ställer mig är hur timbreringen ser ut, samt om det finns en gemensam standard, och om inte, hur en sådan i så fall kan/bör se ut.

1.3 Metod

Jag har begagnat mig av litteratur gällande främst romersk-katolska kyrkan, vilken även till viss del har behandlat Church of England. Vad gäller Svenska kyrkan har

¹ Timbrering är det som finns runt skölden, exempelvis hjälm, hjälmprydnad, krona, mitra, lagerkransar o.d.

jag främst undersökt förekomsten av vapen med kyrklig anknytning i vapenrullor, samt använt ett par artiklar från heraldisk facklitteratur.

Jag har även använt intervjuer med heraldiker och präster inom Svenska kyrkan, för att se hur de använder vapen.

1.4 Avgränsningar

Den här uppsatsen behandlar enbart timbreringen av vapnen, det vill säga allt utanför själva skölden. Sköldens vapenbild kommer inte att behandlas.

1.5 Disposition

Efter en kort historisk tillbakablick, både på den allmänna och på den kyrkliga heraldiken, presenteras resultatet av undersökningen av Svenska kyrkans heraldik. Därefter presenteras kortfattat romersk katolsk heraldisk sed, och lag, och engelsk heraldisk lag gällande timbreringar för ämbetsbärare i Church of England.

Härpå följer en jämförelse av funna resultat.

2 Heraldik – En kort historik

Heraldik är det vetenskapliga studiet av vapensköldar och deras tillbehör.²

2.1 Allmän heraldik

Heraldik som vetenskap uppkom i slutet av 1000-talet och begynnelsen av 1100-talet i samband med korstågen. Vapnens uppgift, då som nu, var att identifiera bäraren. Detta bruk spred sig snabbt inom riddarklassen, och började snart även användas av övrig adel, samt högre kyrkliga funktionärer.

Vapen användes snart inte bara på fysiska vapensköldar, utan även i sigill, på gravstenar och som banér.

Redan från början var det i det tysk-skandinaviska området fritt att anta sig ett vapen, varemot det i exempelvis England blev en heder som förlänades av kronan.

Även i Sverige har vapen förlänats av kronan, då i samband med nyadlingar från 1600-talet till 1902 då Sven Hedin adlades som den siste i Sverige. Sedan 1975 kan Kungen inte längre förläna adelskap.

I andra fall har borgerliga vapen registrerats, antingen i särskilda vapenrullor som Skandinavisk vapenrulla³ (SVR) eller den vapenrulla med borgerliga vapen som Riksheraldikerämbetet utgav på 1930-talet.

Borgerliga vapen har också registrerats i samband med förläning av Serafimerorden, vars vapenplåtar hängs upp i Riddarholmskyrkan efter riddarens bortgång.

² Wasling, Jesper (red), Svenska Heraldiska Föreningen 2005 *Heraldik för nybörjare* (Borås: Svenska Heraldiska Föreningen), s. 6

³ *Skandinavisk vapenrulla* 1963 –

2.2 Kyrklig heraldik

Som tidigare nämnts uppkom den kyrkliga heraldiken snart efter den världsliga.

I begynnelsen var det biskopar, vilka ofta kom från vapenförande släkter, som fortsatte föra släktvapnet. I stället för den sedvanliga hjälmen med hjälmprydnad, använde man istället den biskopliga hatten, mitran. Dessutom använde man kräkla bakom skölden, och om man var ärkebiskop, även en korsstav. Ibland ställdes mitran ovanpå hjälmen, ett exempel på detta syns på ärkebiskop Birger Gunnarsens sarkofag från 1512 av Adam van Düren.⁴

Stiftens vapen kan härledas till de vapen som återfinns i sigill för domkapitel och domkyrkor, och vilka först uppträder under 1200- och 1300-talen. Samtliga stift inom Svenska kyrkan, samt Svenska kyrkan som riksnivå, har vapen sedan 1970-talet.

Vapenbruket inom Svenska kyrkan minskade under den lutherska ortodoxins tid på 1600- och 1700-talen, men ökade igen på 1800-talet när ärkebiskoparna, och biskoparna, utnämndes till ledamöter av Kungl. Maj:ts Orden, och då förväntades inkomma med vapen eller monogram till Ordenskapitlet. 1818 utnämndes ärkebiskop Lindblom som den förste till andlig ledamot av Serafimerorden, och använde mitra, samt nyckel och kräkla korslagda, som timbrering.⁵ Det är här intressant att nämna att Schlegel och Klingspor 1874 omtalar mitran som något som ”begagnas af utländske ärkebiskopar och biskopar öfver deras vapen, bakom hvilket vanligen hänga korsade ett svärd och en kräkla eller krumstaf”.⁶ Alltså var det då inget som förväntades användas av de svenska biskoparna.

Den verkliga renässansen kom emellertid först på 1970-talet när samtliga stift fick vapen, eller fastslog de medeltida vapen man använde.

⁴ Lunds domkyrka och domkyrkoförsamling, <http://www.lundsdomkyrka.org/domkyrkan/domkrundkrypta.shtml>, 2007-01-08 10:16.

En bild av vapnet på sarkofagen återfinns i *Vapenbilden* nr. 61:2005, s. 278.

⁵ Nordenvall, Per 1998 *Kungliga Serafimerorden 1748-1998* (Stockholm: Kungl. Maj:ts Orden), s. 42 och s. 227.

⁶ Schlegel, Bernhard och Klingspor, Carl Arvid 1874 *Svensk Heraldik* (Upsala: W. Schultz), s. 86.

3 Presentation av materialet

3.1 Svenska kyrkan

3.1.1 Diakoner

Inga vapen med särskild timbrering burna av diakoner i Svenska kyrkan har påträffats. Däremot har diakonissan Helén Desén Grahn registrerat ett vapen med sedvanliga borgerliga attribut i Skandinavisk vapenrulla.⁷

3.1.2 Präster

Bengt Olof Kälde ställer frågan om man inte skulle kunna överväga om den heraldiska prästhatten skulle kunna komma till användning idag även i Svenska kyrkan.⁸ Kälde föreslår där att *pastorer* använder svart hatt med på var sida en svart tofs, *prost* två tofsar på vardera sidan, och *domprost* tre tofsar på vardera sidan. Möjligen skulle *hovpredikanter* utbyta de svarta mot blå snoddar och tofsar, i anslutning till Skotska kyrkans praxis, menar Kälde. I bildtexten till den medföljande illustrationen används dock andra beteckningar, vilket har medfört viss förvirring.

Figur 1, ”Timbrering för: a. Ickeresiderande biskop (Fosséus); förslag till timbrering för b. överhovpredikant (Åkerhielm), c. domprost (Sjögren), d. kontraktsprost (Bexell) och e. kyrkoherde (Rosencrantz).” Ill: Bengt Olof Kälde

Det finns dock bara ett exempel i Skandinavisk vapenrulla på att detta system har följts.⁹ I Skandinavisk vapenrulla finns i övrigt endast tre vapen som skulle kunna identifieras som prästvapen utifrån deras timbrering. Ett använder som

⁷ SVR 664/2004, DESÉN.

⁸ Kälde, Bengt Olof 1977 ”Svenska Kyrkans Heraldik” i *Heraldisk Tidskrift* nr 35 (København: Societas Heraldica Scandinavia), s.243-244.

⁹ SVR 226/77, THEANDER. Ove Theander, kyrkoherde i Rängs pastorat. *Svart prästhatt med en tofs nedhängande på vardera sidan av skölden.*

redan har visats svart prästhatt enligt Käldes förslag, vilket också speglar Romersk-katolsk tradition. De övriga två använder en korsstav bakom skölden, det ena med ett grönt malteserkors¹⁰, och det andra ett rubinbesatt kors och lindgrenar¹¹.

Utöver dessa vapen, vilka har registrerats i Skandinavisk vapenrulla, har jag även påträffat det vapen som bärs av domprost Håkan E Wilhelmsson i Lund, vilket är lagt på ett gyllene Jerusalemskors (se Figur 2).

Figur 2,
Domprost
Wilhelmssons
vapen lagt på ett
gyllene
Jerusalemskors.

Kontakt med 7 heraldiska konstnärer verksamma i Sverige visar att bara två av dem har gjort vapen åt präster i Svenska kyrkan. De har vardera gjort enstaka vapen, och då har sedvanliga borgerliga attribut använts.¹²

I Skandinavisk vapenrulla återfinns även vapnen för kyrkoherde Curt Wallin,¹³ kyrkoadjunkt Gustaf Centervall,¹⁴ komminister Thomas Ekelund,¹⁵ kyrkoherde Per Ronquist,¹⁶ kyrkoadjunkt Lennart Chronquist,¹⁷ kyrkoherde Hans Olle Ahlfors,¹⁸ komminister Christer Gardemeister,¹⁹ prosten Heribert Jansson,²⁰ kyrkoherde Harald Kronvall,²¹ kyrkoherde David Anckarstierna,²² kyrkoherde Jan-Olof Järvung,²³ samt kyrkoherde Jerry L Högberg,²⁴ vilka är timbrerade med sedvanlig hjälm och hjälmprydnad. Vidare för Oloph Bexell i ett Ex Libris det släktvapen som registrerats i Skandinavisk vapenrulla med sedvanlig hjälm och

¹⁰ SVR 380/88, JOELSSON. Per-Arne Joelsson, domkyrkokaplan i Lunds domkyrka. *En stav av guld med ett grönt malteserkors.* "Det gröna korset på staven föres av vapenantagaren såsom ordenskaplan i den Helige Lasarus av Jerusalems Orden."

¹¹ SVR 510/96, SVENNINGSSEN. Anders Svenningsen, domprost i Lund. *En korsstav med utböjt kors av guld besatt med fem röda rubiner. På vardera sidan av skölden en grön gren av lind.*

¹² Hjälms, hjälmtäcke och hjälmprydnad.

¹³ SVR 136-70, WALLIN.

¹⁴ SVR 227/78, CENTERVALL.

¹⁵ SVR 234/78, EKELUND.

¹⁶ SVR 278/82, RONQUIST.

¹⁷ SVR 295/83, CHRONQUIST.

¹⁸ SVR 308/84, AHLFORS.

¹⁹ SVR 341/86, GARDEMEISTER.

²⁰ SVR 409/90, JANSSON.

²¹ SVR 477/95, KRONVALL.

²² SVR 490/95, ANCKARSTIERNA.

²³ SVR 495/96, JÄRVUNG.

²⁴ SVR 588/2000, HÖGBERG. Antaget tillsammans med brodern Olof Högberg.

hjälmprydnad.²⁵ Genom Ex Libris kan även beläggas att vapnet för kyrkoherde Johnny Hagberg förs med hjälm och hjälmprydnad.

I Svenska Heraldiska Föreningens medlemstidning visas också nyantagna vapen, och där återfinns vapnen för kyrkoherde Hans Godvik, och komminister Caroline Schei,²⁶ även dessa vapen med sedvanlig timbrering.²⁷

3.1.3 Biskopar

Samtliga i tjänst varande biskopar i Svenska kyrkan (förutom nyss tillträdde biskop Sven Thidevall i Växjö, vilken fortfarande arbetar på ett vapen) har, och använder, heraldiska vapen. Dessa är uniformt

Figur 3, Biskop Christina Odenbergs vapen.

timbrerade med mitra och kräkla, samt för Uppsalas och Lunds del även metropolitankors bakom skölden, för att markera nuvarande, resp. gammal, ställning som ärkebiskopssäte (se Figur 3).

I Skandinavisk vapenrulla har registrerats vapen för 12 biskopar²⁸, varav ett emeritus-vapen²⁹, och två registreringar för KG Hammar, både som biskop av Lund³⁰ och som ärkebiskop av Uppsala ("Sverige ärkebiskop"³¹).

Även emeritus-vapnet har registrerats med kräkla, trots att det vanligtvis anses att även den heraldiska kräklan nedlägges vid pensionen.

3.1.4 Församlingar

Två församlingar har registrerat vapen med tillhörande timbrering i Skandinavisk vapenrulla. Västra Frölunda församling använder två korslagda röda korsstavar,³² och Simrishamns kyrkliga samfällighet använder två korslagda korsstavar av guld.³³

²⁵ SVR-118-68, BEXELL.

²⁶ Svenska Heraldiska Föreningen 2006 *Vapenbilden : Forum för Svenska Heraldiska Föreningen* nr 67, s. 424.

²⁷ Svenska Heraldiska Föreningen 2003 *Vapenbilden : Forum för Svenska Heraldiska Föreningen* 56, s. 145.

²⁸ SVR 372/88, AHREN. SVR 373/88, WADENSJÖ. SVR 394/89, JONSON. SVR 396/89, SVENUNGSSON. SVR 397/89, YTTERBERG. SVR 437/92, TYRBERG. SVR 438/92, HARLIN. SVR 520/97, ODENBERG. SVR 649/2004, AURELIUS.

²⁹ SVR-156-70, GIERTZ.

³⁰ SVR 450/93, HAMMAR.

³¹ SVR 519/97, HAMMAR.

Även Mjölby pastorat förefaller använda ett vapen timbrerat med två korslagda korsstavar (tinktur okänd).³⁴

3.2 Romersk-katolska kyrkan

3.2.1 Diakoner

Det förefaller som om att diakoner inom den romersk-katolska kyrkan inte använder någon särskild timbrering. Detta kan ha flera orsaker. Vad gäller det permanenta diakonatet så kan det anses mera lämpligt att använda hjälm och hjälmprydnad, på samma sätt som en del biskopar inte tillåter permanenta diakoner att använda prästkrage. Vad gäller det temporära diakonatet, så är det ofta mycket begränsat hur länge det varar innan diakonen prästvigs, och därmed kan det vara överflödigt, och dyrt, att låta ta fram en nyritning av vapnet med diakonattribut.

3.2.2 Präster

För ”vanliga” präster föreskrivs en svart prästhatt med en tofs nerhängande på vardera sidan (se Figur 4).³⁵

Prostar och andra mindre överordnade (Deans and Minor Superiors) har en svart hatt med två svarta tofsar på vardera sidan, antingen ovanför varandra eller sidan om varandra.³⁶

Kaniker (Canons) får använda en svart hatt med tre tofsar på vardera sidan.³⁷

Kapellaner till påven (Chaplains to His Holiness) får använda en svart hatt med tre purpurfärgade tofsar på vardera sidan (se Figur 5).³⁸

Figur 4, Präst.

Ill: Davor Zovko

³² SVR 374/88, VÄSTRA FRÖLUNDA FÖRSAMLING.

³³ SVR 385/89, SIMRISHAMNS KYRKLIGA SAMFÄLLIGHET.

³⁴ Andersson, Per 1993 *Heraldik : Läran om vapenmärken* (Mjölby: Bokförlaget Draking), s 9.

³⁵ Heim, Bruno Bernard 1978 *Heraldry in the Catholic Church : Its origin, customs and laws* (Gerrards Cross: Van Duren), s 125.

³⁶ *Ibid.*, s 124.

³⁷ *Ibid.*, s 122.

Hedersprelater (Prelates of Honour) använder sig av en violett hatt med sex violetta tofsar på vardera sidan.³⁹

Apostoliska protonotaries (Protonotaries Apostolic) får använda en violett hatt med sex röda tofsar på vardera sidan. De är uttryckligen förbjudna att använda ett episkopalt kors, mitra och kräkla.⁴⁰ Heders-, eller titulära, apostoliska protonotaries använder en svart hatt istället för den violetta.⁴¹

Figur 5, Påvlig kapellan. III:
Davor Zovko

3.2.3 Biskopar

Biskoparna placerar en grön hatt med sex gröna tofsar i tre rader på vardera sidan ovanför skölden. Bakomskölden ställer de en korsstav. Inga sekulära värdighetstecken utom korsen som anger medlemskap av Malteserorden och Gravorden är tillåtna.⁴²

Figur 6, Biskop Anders Arborelius. III:
Davor Zovko

Figur 7,
Ärkebiskop Bruno Bernard Heim. III:
Davor Zovko

Ärkebiskopar använder även de en grön hatt, men med tio tofsar i fyra rader, ovanför skölden. Bakom skölden ställer de en korsstav med två armar.⁴³

Kardinalerna använder en röd hatt med femton tofsar i fem rader på vardera sidan om skölden. Kardinaler som även är patriarker, ärkebiskopar eller biskopar använder en korsstav bakom skölden, svarandes till deras rang.⁴⁴

Påven använder ensam den påvliga tiaran, *triregnum*, samt St. Petri nycklar korslagda bakom skölden.⁴⁵ Dock har nuvarande påven, Benedikt XVI, valt att låta sitt vapen timbreras av en mitra.

³⁸ Ibid., s 121.

³⁹ Ibid., s 120.

⁴⁰ Ibid., s 119.

⁴¹ Ibid., s 120.

⁴² Ibid., s 110.

⁴³ Ibid., s 108.

⁴⁴ Ibid., s 102.

⁴⁵ Ibid., s 98.

3.2.4 Kloster- och riddarordnar

Figur 8, Pävlig kapellan, och riddare av Gravorden, samt innehavare av Kungl. Sällskapet Pro Patrias mindre belöningsmedalj i guld. *Ill: Davor Zovko*

Vissa romersk-katolska klosterordnar, samt ett par riddarordnar, ger medlemmarna rätt att placera deras vapensköld på ett kors.

Av klosterordnarna så är det främst dominikanerna som använder sig av detta och då används ett liljekors.

Av de romersk-katolska riddarordnarna använder Suveräna Militära Hospitallära Orden av S:t Johannes av Jerusalem, av Rhodos och Malta⁴⁶ (Malteserorden) ett malteserkors, och Den Heliga Gravens av Jerusalem riddarorden⁴⁷ (Gravriddarorden) ett rött Jerusalemskors, vilket speglar deras vapen: ”I fält av silver, ett rött Jerusalemskors.”

3.3 Church of England

Den engelska heraldiken är än idag reglerad i lag, och det är College of Arms som förlämnar en engelsk medborgare hans vapen. Då heraldiken är reglerad finns det fastsatta regler för hur timbreringen ser ut, beroende på ställning. 21 december 1976 fastställde Hertigen av Norfolk, (Premier Duke of England and Hereditary Earl Marshall) hur denna skulle se ut för de diakoner och präster i Church of England, som skulle önska använda denna.⁴⁸

⁴⁶ Dess internationella namn är ”Sovrano Militare Ordine Ospedaliero di San Giovanni di Gerusalemme di Rodi e di Malta”.

⁴⁷ Dess internationella namn är ”Ordine Equestre del Santo Sepolcro di Gerusalemme”.

⁴⁸ Heim, Bruno Bernard 1978, s 139.

3.3.1 Diakoner

Diakoner (Deacons) får använda en svart hatt utan snören eller tofsar.⁴⁹

3.3.2 Präster

Präster (Priests) får använda en svart hatt med en svart tofs hängande från ett svart och vitt snöre på vardera sidan.⁵⁰

Kaniker, hederskaniker, kaniker emeritus och prebendeinnehavare (Canons, Honorary Canons, Canons Emeritus and Prebendaries) får använda en svart hatt med tre röda tofsar hängande från svarta snören på vardera sidan.⁵¹

Ärkediakoner (Archdeacons) får använda en svart hatt med tre purpurfärgade tofsar hängande från purpurfärgade snören på vardera sidan.⁵²

Prostar (Deans) får använda en svart hatt med tre röda tofsar hängande från purpurfärgade snören på vardera sidan.⁵³

Theologie doctorer (Doctors of Divinity) får använda hatten som är lämplig för deras ställning med snören sammanflätade med en härva i rött.⁵⁴

Medlemmar av Hennes Majestät Drottningens ecklesiastiska hushåll (Members of Her Majesty's Ecclesiastical Household) får använda hatten som är lämplig för deras ställning pålagd med en naturlig Tudorros.⁵⁵

3.3.3 Biskopar

Även Church of Englands biskopar använder mitra som timbrering. I förekommande fall även kräkla och korsstav.

⁴⁹ Ibid., s 142.

⁵⁰ Ibid., s 141.

⁵¹ Ibid., s 141.

⁵² Ibid., s 140.

⁵³ Ibid., s 140.

⁵⁴ Ibid., s 142.

⁵⁵ Ibid., s 142.

4 Jämförelse av Svenska kyrkan, romersk-katolska kyrkan och Church of England

Tyvär har antalet vapen för svenskkyrkliga ämbetsbärare, med annan timbrering än hjälm och hjälmprydnad, inte funnits vara särskilt stort, men trots detta kan ändå vissa mönster synas. Detta då det är framförallt två heraldiker som har komponerat vapnen med avvikande timbrering, nämligen Jan Raneke och Bengt Olof Kälde.

Raneke som har komponerat vapnen JOELSSON, SVENNINGSSEN och WILHELMSSON (samtliga verksamma i Lunds domkyrka), har använt kors bakom skölden. Detta kan dock i en jämförelse med internationella kyrkliga vapen ge intryck av att dessa vapen är tillhöriga antingen biskopar⁵⁶ eller en riddare av den Heliga Gravens av Jerusalems riddarorden.⁵⁷

Vad gäller överrensstämmelser så har Svenska kyrkan och Church of England samma praxis när det gäller biskopsämbetets timbrering. Icke-residerande biskopar använder enbart mitran, residerande stiftsbiskopar använder även kräklan, och ärkebiskoparna använder utöver det även en korsstav.

När det gäller överrensstämmelser av prästerskapets vapen så är Church of England och romersk-katolska kyrkan närmst varandra. Båda har väl utbyggda system, med hattar för alla nivåer och ställningar. Dock skiljer de sig i utförandet, så att det för det tränade ögat är lätt att se skillnad på en präst i Church of England och i romersk-katolska kyrkan. För Svenska kyrkans del så har merparten av funna vapen ingen särskild timbrering som utmärker vapenbäraren som präst.

Vad gäller diakoners vapen så är det tyvärr inte möjligt att göra en ordentlig jämförelse då inga svenskkyrkliga diakonvapen, med annan timbrering än hjälm och

⁵⁶ JOELSSON och SVENNINGSSEN.

⁵⁷ WILHELMSSON.

hjälmprydnad, har påträffats, och romersk-katolska kyrkan inte förefaller använda särskild timbrering för diakonatet, vare sig det temporära eller det permanenta. Dock verkar det som om att permanenta diakoner i förekommande fall använder sedvanlig borgerlig timbrering med hjälm, hjälmtäcke och hjälmprydnad. Dessa kan då också gå i arv. Här är alltså Church of England ensam om att ha en särskild timbrering, den s.k. diakonhatten.

5 Eventuellt förslag till standardisering av heraldik i Svenska kyrkan

Ett förslag som skulle kunna användas inom Svenska kyrkan och anknyter till internationell praxis, främst Church of England, med vilken Svenska kyrkan har full nattvardsgemenskap, och med vilken man har knutit starka band genom Borgå-gemenskapen, utarbetas för närvarande av Arbetsgruppen för Kyrklig Heraldik inom Svenska Heraldiska Föreningen. Ännu råder dock delade meningar om hur detta skulle kunna implementeras i Svenska kyrkan.⁵⁸

Förslaget baserar sig dels på Käldes förslag, vilket har refererats ovan, och dels på Church of Englands regelverk, med justeringar gjorda för svenska förhållanden.

Ett problem med att använda Käldes förslags utan modifikationer är att mycket har hänt sedan det lades fram 1977. Antalet komministrar har ökat betydligt, samtidigt som antalet kyrkoherdar minskar stadigt. Att då som första nivå ha kyrkoherdar förefaller inte rimligt. Vidare bortfaller särskild timbrering för överhovpredikanten då denne enligt den Kyrkoordning som gäller sedan år 2000 ska vara en biskop, och därmed redan har en annan timbrering.

Ett förslag är att man delar upp den kyrkliga hierarkin i dess vanligaste tjänster, och relaterar övriga tjänster till dessa: Diakon, komminister, kyrkoherde, prost, biskop.

Diakoner använder då lämpligen en svart hatt, på samma sätt som i Church of England.

Komministrar, eller om man föredrar, präster, använder en svart hatt med en svart tofs på vardera sidan, gärna hängandes från snören i annan färg än svart, för

⁵⁸ Frågan diskuteras inom Svenska Heraldiska Föreningen, och på föreningens diskussionsfora för heraldiska diskussioner på Internet (<http://www.heraldik.se/forum/>).

att särskilja från romersk-katolska kyrkan vars präster i bland annat USA ibland har protesterat då episkopala präster använt svart prästhatt med svarta snören. Exempel på lämpliga färger är guld eller rött.

Kyrkoherdar använder lämpligen en svart hatt med två svarta tofsar på vardera sidan. Detta är visserligen den nivå som Kälde och romersk-katolska kyrkan föreskriver för prostar, men det förefaller mera lämpligt att prostar använder tre tofsar på vardera sidan, som i det anglikanska systemet. Även här bör snörena vara i annan färg än svart.

Biskoparna har sedan gammalt en väl inarbetad tradition för hur deras vapen timbreras, och det vore dumt att ändra på den.

6 Sammanfattning

Det finns ingen gemensam standard för hur man timbrerar vapen inom Svenska kyrkan. Majoriteten av de undersökta vapnen använder den vanliga timbreringen med hjälm, hjälmtäcke och hjälmprydnad, men en mycket liten del av prästerna använder en annan timbrering. Denna kan bestå av prästhatt, enl. Käldes förslag, korsstav bakom skölden, eller genom att skölden är lagt på ett kors. Inga av dessa timbreringar är dock unika för Svenska kyrkan och i samtliga fall skulle man kunna missta vapnen för att vara tillhörig någon inom romersk-katolska kyrkan. Där skulle vapnen uppfattas som präst, biskop eller medlem av en andlig riddarorden.

Svenska kyrkan är dock inte unik i att ämbetsbärarna använder hjälm, hjälmtäcke och hjälmprydnad som timbrering. Det är även standardutförandet i England, där det dock finns timbreringar som visar på vapenbärarens kyrkliga tjänst, om denne önskar använda dessa istället för hjälm, hjälmtäcke och hjälmprydnad.

Både romersk-katolska kyrkan och Church of England har, i motsättning till Svenska kyrkan, klara timbreringar som tydligt anger vilken ställning vapenbäraren har. Dessa kan påminna om varandra, men är tillräckligt olika varandra för att förväxling inte skall uppstå.

Det vore inte orimligt att införa ett liknande system för Svenska kyrkan.

Käll- och litteraturförteckning

Andersson, Per 1993 *Heraldik : Läran om vapenmärken* (Mjölby: Bokförlaget Draking)

Heim, Bruno Bernard 1978 *Heraldry in the Catholic Church : Its origin, customs and laws*
(Gerrards Cross: Van Duren)

Kälde, Bengt Olof 1977 ”Svenska Kyrkans Heraldik” i *Heraldisk Tidskrift* nr 35
(København: Societas Heraldica Scandinavia)

Lunds domkyrka och domkyrkoförsamling,

<http://www.lundsdomkyrka.org/domkyrkan/domkrundkrypta.shtml>,
2007-01-08 10:16.

Nordenvall, Per 1998 *Kungliga Serafimerorden 1748-1998* (Stockholm: Kungl. Maj:ts
Orden)

Schlegel, Bernhard och Klingspor, Carl Arvid 1874 *Svensk Heraldik* (Upsala: W.
Schultz)

Skandinavisk vapenrulla 1963 –

Svenska Heraldiska Föreningen 2003 *Vapenbilden : Forum för Svenska Heraldiska
Föreningen* 56

Svenska Heraldiska Föreningen 2006 *Vapenbilden : Forum för Svenska Heraldiska
Föreningen* nr 67

Wasling, Jesper (red), Svenska Heraldiska Föreningen 2005 *Heraldik för nybörjare*
(Borås: Svenska Heraldiska Föreningen)